

Slavensko rječotvorje

(*Słowotwórstwo słowiańskie: system i tekst*. Prace Komisji Słowotwórczej przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów. Seria 13. Pod redakcją Jerzego Sierociuka. Poznań: Poznańskie towarzystwo przyjaciół nauk, 2012, 345. str.; *Tvorba reči i njeni resursi u slovenskim jezicima*. Zbornik radova sa četrnaeste međunarodne naučne konferencije Komisije za tvorbu reči pri Međunarodnom komitetu slavista. Gl. ur. Rajna Dragičević. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, 2012, 771 str.)

S osobitim zadovoljstvom hrvatskoj, prije svega jezikoslovnoj, javnosti predstavljamo dva posljednja zbornika radova Povjerenstva za tvorbu riječi Međunarodnoga slavističkog odbora, oba objavljena u 2012. godini. Povjerenstvo za tvorbu riječi jedno je od najaktivnijih unutar Međunarodnoga slavističkog odbora. Skupovi i radni sastanci organiziraju se svake godine, i to u različitim europskim državama, s ciljem upoznavanja novih ideja i spoznaja unutar tvorbe riječi, razmjene mišljenja, poticanja međusobne suradnje i povezivanja, kako na razini osobe kao pojedinca, tako i na institucionalnoj. U njegovu su članstvu jezikoslovci iz Austrije, Bjelorusije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Češke, Fran-

cuske, Hrvatske, Koreje, Makedonije, Njemačke, Poljske, Rusije, Slovačke, Slovenije, Srbije i Ukrajine. Hrvatska je predstavnica dr. sc. Barbara Štebih Golub, viša znanstvena suradnica iz Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Popis članova nalazi se na mrežnim stranicama <http://ksl.mks.uph.edu.pl/>.

Trinaesti svezak, posvećen prof. Eleni Samuilovnoj Kubrjakovoj (1927–2011), ruskoj jezikoslovki, obuhvaća trideset četiri rada članova spomenutoga povjerenstva. Radovi su izlagani na godišnjem sazivu Povjerenstva, tj. na znanstvenom skupu *Słowotwórstwo słowiańskie: system i tekst* u Poznanju od 16. do 20. svibnja 2011. godine. Tema skupa obrađena je višeaspektno. Zbog velikoga broja priloga u zborniku spomenut ćemo samo neke autore i naslove, koji pružaju dobar uvid u problematiku i interesna područja sudionika: Barbara Štebih Golub (Zagreb): *Imenice kojima se označuju osobe ženskoga spola u kajkavskome književnom jeziku*; Irena Stramljič Breznik (Maribor): *Tipološki in funkcijski vidik novotvorjenk v slovenskih oglasih*; Martin Ološtiak (Prešov): *Teória lexikálnej motivácie – systém a text*; Alicja Nagórko (Berlin): *Polski system słowotwórczy na tle języków europejskich (o pewnym projekcie wydawniczym)*; Ingeborg Ohnheiser (Innsbruck): *Словосложение в системе слово-*

образования и в тексте; Aljaksandr A. Lukašanec (Minsk), *Сіс-тэма словаўтварэння: адзінкі, параметры, іерархія*; Evgenija A. Karpilovs'ka (Kijev), *Словотвірна норма в системі мови і в тексті: передумови й вияви динаміки*; Valentina N. Vinogradova (Moskva), *Поэтические окказионализмы как элементы системы и текста*; Larisa Raciburskaja (Nižnij Novgorod), *Социокультурная специфика деривационных процессов в современном русском языке*; Ol'ga P. Ermakova (Kaluga): *Фантастический мир средствами словообразования*; Mirosław Skarżyński (Krakov): *Polskie słowotwórstwo gniazdowe*; Vasilka Radeva (Sofija): *Системные отношения и связи производного слова*; Воžo Ćorić (Beograd): *Антропоними: систем и текст*; Lidija Arizankovska (Skoplje): *Партикулите и текстот (врз примери од македонскиот јазик)*.

Ponešto ćemo reći o članku Barbare Štebih Golub, Irene Stramljič Brezник i Lidije Arizankovske. Polazeći od toga da je problematika tvorbe imenica kojima se označuju osobe ženskoga spola povezana s mocijskom tvorbom, Barbara Štebih Golub prvi dio svojega vrijednog priloga posvećuje pitanjima mocije, upozoravajući ponajprije na različite poglede jezikoslovaca pri obradbi te teme. U drugom dijelu iznosi rezultate svojega istraživanja mocijskih odnosa u književnoj kaj-

kavštini. Njezina je raščlamba, temeljena na teorijskim postavkama Eugenije Barić, pokazala da je pri mocijskom izvođenju u kajkavskom književnom jeziku aktivno devet sufiksa (-a, -ača, -ak, -arica, -čica, -ec, -ica, -ina, -inja, -iša, -ka, -kinja), od kojih su najčestotniji -ica i -ka. Također je utvrdila da se stanje u kajkavskom književnom jeziku u tom pogledu podudara sa stanjem u standardnom jeziku, izuzevši sufikse -čica i -iša. Velik dio njezina korpusa čine hapaksi pojedinih leksikografa nastali inovativnim postupcima pri popunjavanju tzv. praznih mjesta u kajkavskom leksičkom fondu prilikom prevođenja stranih (latinskih) natuknica.

Irena Stramljič Brezник pojavu novotvorenicaureklamamaobjašnjava ponajprije izvanjezičnim utjecajima. Polazi od činjenice da je moderno društvo obilježeno tehnološkim napretkom i povećanjem potrošačke moći, što je dovelo do toga da je tržište preplavljeno proizvodima i uslugama, s veoma okrutnom konkurencijom među njihovim proizvođačima ili vlasnicima. Stoga se traže novi i originalni oblici oglašivanja kojima bi se utjecalo na potrošačke navike kupaca. Većina je modernih reklama osmišljena da kupca privuče svojim izgledom, tj. slikama i živim bojama, zatim različitim vrstama i veličinom slova te leksičkim elementima. Rad se temelji upravo na istraživanju i raščlambi takvih leksičkih inovacija,

među kojima uočava veću ili manju kreativnost. Navest ćemo nekoliko primjera. Sportsko-društveni događaj, uz obilje dobre glazbe i zabave koji se održava u Planini pri Sevnici, nazvan je *Klumpanje* (< KLUMP < **Klub** mladih *Planina*). Reklama *oraLNI UŽITKI so stvar okusa* odnosi se na osvježavajuće piće *Ora*. Autorica ovako objašnjava izvedenicu *oraLNI* i njezino grafijsko isticanje: »Ime oglašavanega izdelka je zajeto v tvorjenki in izpostavljeno z velikostjo tiska ali barve. Njegovo ime se zgolj na izrazni ravni pokriva z delom besede, s katero pa ni etimološko povezana, gre za t. i. naivno etimologiziranje (*oraLNI UŽITKI*). Pri tem se oglašuje osvežilna pijača *Ora*, ki je domiselno vključena v tvorjenko *oralen* 'usten'.« (str. 120). Stopljenica *džabest* (srp. *džabe* + engl. *best*) u reklamama za Nokiju 5230 semantički upućuje na iznimno povoljnu cijenu uređaja s obzirom na njegovu kvalitetu. U novotovrenici *cocktačke* reklamiran je odlazak na svjetsko nogometno prvenstvo sudjelovanjem u nagradnoj igri osvježavajućega pića *Cockta*. Autorica u tvorbi uočava spoj s preklapajućim elementom (*cocktačke* < *cockta* + (*kop*)*ačke*).

Lidija Arizankovska obrađuje čestice. Proučava ih prije svega sa sintaktičkoga i sa semantičkoga gledišta. Nastoji pokazati njihovu ulogu u osiguravanju povezanoga i semantički koherentnoga teksta koji potvrđuje odnos: tvorba riječi – leksik

– sintaksa – semantika.

14. međunarodni znanstveni skup u Beogradu, održan od 28. do 30. svibnja 2012. godine, okupio je šezdeset tri sudionika (sa šezdeset dva referata) iz četrnaest zemalja.

Posebnost je beogradskoga skupa u tome što su na njemu sudjelovali i jezikoslovci koji nisu članovi Povjerenstva za tvorbu riječi, ponajprije iz zemlje domaćina. Naime, rad se odvijao unutar dviju sekcija. Jedna je okupljala članove Povjerenstva za tvorbu riječi, a druga »troje stranih i trideset i četvero srpskih lingvista na polju tvorbe reči, pre svega u srpskom jeziku... Organizatori su želeli da se u periodu održavanja beogradske konferencije Komisije za tvorbu reči, u svim vodećim srpskim lingvističkim centrima posebna pažnja posveti tvorbi reči. Pozvani su srpski derivatolozi, ali i stručnjaci za ostale jezičke discipline, i zamoljeni su da probleme kojima se bave osmotre i iz ugla tvorbe reči, da joj se posvete i da je istražuju« (*Uvodna reč*, Dragičević, str. 14). Takav je način rezultirao sveobuhvatnim pristupom rječotvorju. Pozornost je bila posvećena različitim tvorbenim načinima: od sufiksacije, prefiksacije i slaganja do preobrazbe i semantičke derivacije. Proučavani su i granični tipovi te motivacija za tvorbu riječi (npr. purizam, analogija, težnja k ekspresivnosti). Pristup je uključivao i sinkronijsku i dijakronijsku razinu. Istraživani su

okazionalizmi, novotvorenice ili pak tvorenice koje nestaju iz suvremenoga jezika. Osim standardnoga jezika predmet proučavanja bili su i dijalekti te naglasak tvorenica. Otvorena su i neka teorijska pitanja iz područja tvorbe riječi, upozoreno je na probleme i nedosljednosti ili na različita tumačenja koja se mogu naći u jezikoslovnim priručnicima. Pored književnoumjetničkih i publicističkih tekstova kao izvori za istraživanje poslužili su i suvremeni elektronički mediji, tj. internetski korpusi, te reklame.

Članovi Povjerenstva za tvorbu riječi 14. su zbornik posvetili višegodišnjoj uvaženoj kolegici dr. sc. Eleni Andrejevnoj Zemskoj (1926–2012). Svojim su priložima sudjelovali ovi članovi Povjerenstva: Cvetanka D. Avramova (Sofija), Lidija Arizankovska (Skoplje), Julija M. Baltova (Sofija), Krystina Waszakowa (Varšava), Valentina N. Vinogradova (Moskva), Rajna M. Dragičević (Beograd), Ol'ga P. Ermakova (Kaluga), Evgenija A. Karpilov'ska (Kijev), Larisa P. Kisljuk (Kijev), Krystyna Kleszczowa (Katowice), Nina F. Klimenko (Kijev), Elena I. Korjakovceva (Siedlce), Aljaksandr A. Lukašanec (Minsk), Elena G. Lukašanec (Minsk), Svetlana Mengel (Halle), Igor' G. Miloslavskij (Moskva), Alicja Nagórko (Berlin), Galina P. Neščimenko (Moskva), Aleksej V. Nikitevič (Grodno), Gennadij A. Nikolaev (Kazan'),

Martin Ološtiak (Prešov), Elena V. Petruhina (Moskva), Elena Plaksina (Halle), Vasilka Radeva (Sofija), Jochen Raecke (Tübingen), Zofia Rudnik-Karwatowa (Varšava), Ljudvig Selimski (Katowice), Jerzy Sierociuk (Poznanj), Irena Stramljič Breznik (Maribor), Branko Tošović (Graz), Božo B. Ćorić (Beograd), Igor' S. Uluhanov (Moskva), Zinaida A. Haritončik (Minsk), Amela Šehović (Sarajevo), Barbara Štebih Golub (Zagreb).

Zbog iznimno velikoga broja radova u ovome zborniku nešto ćemo više reći o članku Rajne M. Dragičević *Tvorbeno-semantička analiza desupstantivnih predloga u srpskom jeziku* i o članku Krystyne Kleszczowe *Wyrażenia przyimkowe w polskiej derywacji, koji pripadaju prvoj skupini*, dok ćemo iz druge skupine izdvojiti članak Ane B. Pejanović (Nikšić) *Frazeološke jedinice kao motivator u tvorbenom procesu* i članak Radoja D. Simića (Beograd) *Jedan problem sa ivice tvorbenog sistema – forme sa spojenom crtom (/crticom)*.

Članak Rajne Dragičević veoma je poticajan. Autorica obrađuje preobrazbu sa stajališta semantičkih promjena koje dovode do prelaska iz jedne vrste riječi u drugu, konkretno imenica u prijedloge. Utvrdila je da se u srpskom jeziku sedam imenica može popredložiti. To su: *čelo, dno, duž, kraj, mesto, put, vrh*.

Njezina je raščlamba pokazala da kod popredloženja ne dolazi do desemantizacije, tj. gramatikalizacije imenica (kako se to često objašnjava) nego do presemantizacije njihova semantičkoga sadržaja te da se odnos između polazne imenice i prijedloga od nje nastaloga mora tumačiti gramatičkom (leksičko-gramatičkom) polisemijom, a ne homonimijom. U članku su opisani i semantički uvjeti koji dovode do popredloženja imenica.

Prijedlozima se bavi i Krystyna Kleszczowa. Autorica u prvom dijelu svojega članka istražuje prefiksalne izvedenice, tj. izvedenice s prefiksima dobivenim od prijedloga (npr. *po-morze*, *poza-racionalny*, *pro-*). U drugom dijelu raspravlja o priložima koji se pojavljuju kao prijedložne sveze (npr. *na pozór*, *w poprzek*, *z dawna*). Kaže da su ti oblici posljedica okamenjivanja sveze (tj. sveza je zahvaćena procesom leksikalizacije) te da mnogi od njih prelaze u čestice (npr. *na pewno*, *przede wszystkim*, *z kolei*). Na kraju autorica razmišlja pripadaju li takve pojave doista tvorbi riječi.

Ana B. Pejanović promatra srastanje frazeoloških sastavnica sa stajališta tvorbe riječi. Leksikalizacijom prvobitnih frazeoloških jedinica dobiveni su leksemi: *akòbògdā*, *bògznā*, *dàbògdā*, *zàboga*. U članku raspravlja i o važnosti procesa frazeološke transpozicije, pričem razu-

mijeva prijelaz frazeologizma iz jednoga frazeološkog stila u drugi.

Radoje D. Simić obrađuje sintagme tipa *put Beograd–Niš* (*Beograd–Niš // Beograd – Niš*), nastojeći utvrditi kada je riječ o tvorbenom spoju, a kada o sintaktičkoj svezi jedinica.

Spomenimo na kraju da je prinos dvaju prikazanih zbornika slavenskom i hrvatskom te jezikoslovlju općenito neupitan, velik i hvalevrijedan, i to ne samo u okvirima rječotvorja. Poželimo stoga Povjerenstvu za tvorbu riječi puno uspjeha u budućem radu, dok s nestrpljenjem iščekujemo njihov sljedeći zbornik.

Marijana Horvat